

- (а) спрощення доступу українських підприємців до європейського ринку через уніфіковані патентні процедури;
- (б) посилення правового захисту інтелектуальної власності на міжнародному рівні;
- (в) розвиток технологічного потенціалу країни шляхом залучення іноземних інвестицій у сферу наукових розробок;
- (г) вдосконалення національного патентного законодавства у відповідності до вимог ЄС.

Отже, своєчасна, але в жодному разі не передчасна, імплементація норм ЄПК в українське законодавство може сприяти створенню сприятливого інноваційного середовища, що відповідатиме європейським стандартам та забезпечить ефективний правовий захист для винахідників та підприємств в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. G. Paterson. European patent system: the law and practice of the European Patent Convention. – London: Sweet & Maxwell, 1993. – 410 с.
2. Aplin, T., Davis, J. Intellectual Property Law: Text, Cases, and Materials. – Oxford University Press, 2021. – 750 с.
3. Hall, B.H., Helmers, C. The Impact of International Patent Systems: Evidence from Accession to the European Patent Convention. – NBER Working Paper No. 24207, 2018. – 48 с.
4. Farmer, S.J., Grund, M. Revision of the European Patent Convention & Potential Impact on European Patent Practice. – AIPLA Quarterly Journal, 2008, 36(4), 419–454.
5. Patentability of Software in Europe: The Legal and Practical Framework / S. Sterckx, J. Cockbain. – Oxford: Oxford University Press, 2019. – 320 с.
6. Ventose, E.D. Patent protection for therapeutic methods under the European Patent Convention. – E.I.P.R., 2010, 32(3), 120–131.
7. Ventose, E.D. Patent Protection for Second and Further Medical Uses Under the European Patent Convention. – SCRIPTed, 2009, 6(1), 57–90.
8. In the footsteps of the framers of the European Patent Convention: examining the travaux préparatoires / E.D. Ventose. – European Intellectual Property Review, 2009, 31(7), 353–363.
9. Convention on the Grant of European Patents (European Patent Convention) of 05.10.1973 as revised by the Act revising the EPC of 29.11.2000. – Munich: European patent office, 2023. – 76 с.

УДК 347.2

DOI: 10.32751/2617-5967-2024-03-19

Савенко Д.М.

*аспірант III року навчання
кафедри цивільного та господарського права
юридичного факультету НУБіП України*

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ТОРГОВЕЛЬНИХ МАРОК В УКРАЇНІ

Стаття присвячена аналізу історико-правових процесів формування та розвитку

механізмів охорони торговельних марок в Україні в умовах інтеграції національної правової системи до міжнародних стандартів. У роботі проаналізовано еволюцію нормативно-правової бази, що регулює питання інтелектуальної власності, з урахуванням особливостей радянського періоду та трансформацій, пов'язаних із здобуттям незалежності. Ключовий акцент здійснено на розробці нормативно-правових документів з питань правової охорони торговельних марок після набуття Україною незалежності. Охарактеризовано особливості впливу імплементації міжнародних документів на змістовне наповнення регламентуючих документів. Відзначено, що новітній етап розвитку законодавства супроводжується гармонізацією національного законодавства з положеннями актів Європейського Союзу. Наукове дослідження обґрунтовує необхідність адаптації законодавства до вимог сучасного глобалізованого ринку, що сприяє як посиленню правового захисту інтересів власників, так і стимулює конкурентоспроможність економіки. Методологічна база дослідження ґрунтується на комплексному підході, що поєднує історико-правовий аналіз, порівняльний метод та аналіз практики застосування нормативно-правових актів. Проведений аналіз дозволяє визначити основні проблемні аспекти правозастосування у сфері охорони торговельних марок, а також окреслити перспективи модернізації адміністративно-правового механізму. Отримані результати вказують на необхідність постійного вдосконалення законодавчої бази та впровадження сучасних технологічних рішень у процесі реєстрації та адміністрування, що забезпечить більш ефективний захист прав інтелектуальної власності. Дослідження має практичне значення для розробки рекомендацій щодо подальших реформ у сфері інтелектуальної власності, спрямованих на інтеграцію в глобальну правову систему та забезпечення стабільного економічного зростання.

Ключові слова: інтелектуальна власність, право інтелектуальної власності, торговельна марка, знак для товарів і послуг, нормативно-правова база, правозастосування, адміністративне регулювання, глобалізація.

The article is devoted to the analysis of the historical-legal processes involved in the formation and development of mechanisms for trademark protection in Ukraine under the conditions of integrating the national legal system into international standards. The study examines the evolution of the normative legal framework governing intellectual property issues, taking into account the specific features of the soviet period and the transformations associated with Ukraine's attainment of independence. A key emphasis is placed on the development of normative legal documents concerning the legal protection of trademarks following Ukraine's independence. The paper characterizes the particular impact that the implementation of international documents has had on the substantive content of regulatory instruments. It is noted that the most recent phase of legislative development is accompanied by the harmonization of national legislation with the provisions of the acts of the European Union. The research substantiates the necessity of adapting legislation to the demands of the modern globalized market, which contributes both to enhancing the legal protection of the interests of trademark owners and to stimulating the competitiveness of the economy. The methodological framework of the study is based on a comprehensive approach that combines historical-legal analysis, comparative methods, and an examination of the practical application of normative legal acts. The analysis enables the identification of the principal problematic aspects of legal application in the field of trademark protection and outlines the prospects for modernizing the administrative-legal

mechanism. The obtained results indicate the need for continuous improvement of the legislative framework and the implementation of modern technological solutions in the processes of registration and administration, which will ensure more effective protection of intellectual property rights. The research holds practical significance for the development of recommendations for further reforms in the field of intellectual property, aimed at integration into the global legal system and the promotion of stable economic growth.

Keywords: *intellectual property, intellectual property rights, trademark, mark for goods and services, normative legal framework, legal application, administrative regulation, globalization.*

Постановка питання. Проблематика правової охорони торговельних марок в Україні набуває особливої актуальності в умовах глобалізації та стрімких технологічних змін, які вимагають перегляду традиційних підходів до забезпечення прав інтелектуальної власності. Формування сучасної системи правового захисту торговельних марок зумовлено як історичними передумовами, так і сучасними трансформаціями у нормативно-правовій базі, що відображають інтеграційні процеси у міжнародне правове середовище. Актуальність дослідження полягає в необхідності аналізу еволюції механізмів охорони торговельних марок, виявлення закономірностей їхнього розвитку та визначенні напрямків удосконалення системи правового захисту в контексті адаптації до міжнародних стандартів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про багатоглибкість проблематики, що розглядається як з теоретичної, так і з практичної точки зору. Дослідники визначають різні підходи до трактування поняття правової охорони торговельних марок, що підтверджується роботою С. Білоус-Сергєєвої та В. Михаловської, які виявляють значущість концептуального осмислення правових засад охорони знаків для товарів і послуг в умовах сучасних економічних трансформацій. Водночас, дослідження А. Голубовської розкриває специфіку охорони так званих «добре відомих» торговельних марок, підкреслюючи необхідність диференційованого підходу до правового статусу окремих груп об'єктів інтелектуальної власності, що має важливе значення для формування єдиної правової політики у цій сфері.

Історико-правовий аспект проблематики знаходить відображення в дослідженнях А. Кодинця. У цьому ж контексті робота О. Козерацької дає можливість окреслити етапи становлення торговельної марки як об'єкта права інтелектуальної власності, підкреслюючи еволюційний розвиток правового регулювання, що супроводжується зміною суспільних та економічних умов.

Н. Попова звертає увагу на багатоглибність явища торговельної марки, висвітлюючи маловідомі аспекти цього поняття, що дозволяє глибше зрозуміти проблеми сучасного правозастосування. Сучасна дискусія набуває нового імпульсу в роботі Н. Стефанишина, який порівнює поняття і зміст правової охорони торговельних марок у законодавстві України та ЄС, що демонструє тенденцію до гармонізації правових норм в умовах глобалізації та інтеграції до європейського правового простору. Додатковий внесок у проблематику надають дослідження Ю. Ступи та О. Марченка, які розглядають питання практичної реалізації правових норм та викликів, пов'язаних із забезпеченням ефективного захисту торговельних марок в умовах сучасного ринкового середовища.

Отже, сучасний рівень досліджень у сфері правової охорони торговельних марок в Україні свідчить про зростання інтересу до інтеграційних процесів та необхідності адаптації правової бази до вимог глобалізації.

Метою статті є всебічний аналіз історико-правових процесів, що сприяли формуванню та розвитку механізмів правової охорони торговельних марок в Україні.

Виклад основного матеріалу. Розвиток правової охорони торговельних марок в Україні є результатом багаторічного історичного процесу, в якому відображаються як внутрішньодержавні трансформації, так і інтеграційні процеси у міжнародне правове середовище. Аналіз цього процесу вимагає розгляду еволюції законодавчої бази, регуляторної практики та адміністративних механізмів, що забезпечують захист прав власників торговельних марок, з урахуванням специфіки української правової системи та вимог сучасного міжнародного права.

Ще раз відзначимо, що торговельна марка є об'єктом права інтелектуальної власності. Визнається, що правова охорона інтелектуальної власності слугує: 1) законодавчому регулюванню як немайнових, так і майнових прав творців щодо їх творів, а також права громадськості на доступ до результатів творчої діяльності; 2) формуванню державної політики у сфері інтелектуальної власності, спрямовані на сприяння поширенню та використанню результатів інтелектуальної діяльності, сприяючи створенню справедливих і конкурентних умов торгівлі, які сприятимуть економічному та соціальному розвитку суспільства [4, с. 2]. Правова база, що регулює розробку та використання торговельних марок, призначена не лише для ідентифікації сторін цивільних правовідносин, але й для захисту прав інтелектуальної власності, розглядаючи будь-які порушення як немайнових, так і майнових прав, пов'язаних з такими інтелектуальними активами [10, с. 217].

Історичний розвиток охорони торговельних марок в Україні має передумови у період формування правової системи як в радянській добі, так і у період здобуття незалежності.

У радянський період питання інтелектуальної власності, зокрема охорони знаків для товарів і послуг, розглядалися переважно в контексті державного управління економікою, що обумовлювало централізоване регулювання і специфічну трактовку поняття торговельної марки. У 1936 році в СРСР приймається закон про обов'язкове нанесення на продукцію так званої «виробничої продукції» [1, с. 337].

З набуттям Україною незалежності виникла потреба у формуванні правової системи, яка б відповідала міжнародним стандартам і гарантувала б ефективний механізм захисту прав інтелектуальної власності, що призвело до створення нових законодавчих актів, зокрема законів про охорону прав на знаки для товарів і послуг.

Варто зазначити, що після здобуття Україною незалежності, охорона торговельних марок здійснюється, у тому числі, відповідно до міжнародно-правових документів і угод, зокрема Паризької конвенції про охорону промислової власності від 20 вересня 1883 року, яка діє в Україні з 25 грудня 1991 року, а також Договору про закони про товарні знаки від 27 жовтня 1994 року.

Стосовно національних нормативно-правових актів, то слід відмітити, що першим таким актом, що регламентує використання і охорону торговельних марок стало «Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні», затверджене Указом Президента України від 18 вересня 1992 року [8].

У свою чергу, 15 грудня 1993 року був прийнятий Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [6].

Вагомою віхою в еволюції правового регулювання торговельних марок стало прийняття у 2003 році Цивільного кодексу України. Ця подія ознаменувала початок нового

етапу розвитку торгових марок в Україні [3, с. 134]. Інститут електродинаміки АН України отримав Свідоцтво №1 на торговельну марку.

Варто відмітити, що інтеграція України у міжнародне співтовариство за Законом України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18.03.2004 р. № 1629 [5] неминуче потребує приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних вимог та європейських стандартів.

Звертаємо, також увагу, що під час проведення парламентських слухань з питань інноваційної політики та у Постанові Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань на тему «Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації» від 27 червня 2007 р. №1244-V [7] визначено стійку тенденцію щодо зниження матеріальної та технічної основи наукових установ. Це зниження негативно впливає на їх операційні результати. Крім того, наголошується на необхідності прискорення розгляду законодавчих пропозицій щодо наукових парків, венчурного фінансування інноваційних починань та прав використання інтелектуальної власності, створених за рахунок бюджетних коштів.

Новітня еволюція законодавства супроводжується адаптацією до вимог міжнародних договорів, учасником яких є Україна, а також гармонізацією національного законодавства з нормами Європейського Союзу. Цей процес є складним через необхідність інтегрувати як принципи трансформаційного підходу до охорони інтелектуальної власності, так і специфічні внутрішні особливості правової системи, що виникли внаслідок історичних та політичних змін. Законодавчі ініціативи спрямовані на забезпечення балансу між інтересами власників торговельних марок, споживачів та держави, а також на впровадження ефективних механізмів судового та адміністративного захисту прав.

Чинне цивільне законодавство України не пропонує вичерпного переліку об'єктів торговельної марки. Зокрема, ЦК України вказує, що торговельні марки можуть позначатися словами, літерами, цифрами, візуальними елементами, поєднанням кольорів. Ці положення також відображено в Угоді ТРІПС, таким чином узгоджуючи її з загальноприйнятими стандартами [9, с. 93].

Варто зазначити, що науковці відмічають, що до 2003 року українське законодавство не містило жодних прямих положень щодо охорони «добре відомих» торговельних марок [2, с. 172].

Обставини змінилися після прийняття Україною Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності, відомої як угода ТРІПС, яка була укладена 15 квітня 1994 року. Згодом, у травні 2003 року, до Закону № 3689-ХІІ було внесено зміни, включивши статтю 25 під назвою «охорона прав на добре відомий знак» [6]. Цей момент ознаменував початок як законодавчого, так і практичного прогресу в цій сфері в Україні.

Особлива увага, також приділялась питанню адаптації процедур реєстрації та розгляду спорів, пов'язаних із правами на торговельні знаки. Цей процес включав модернізацію адміністративних органів, які займаються реєстрацією, а також реформування судової системи з метою забезпечення ефективного захисту прав суб'єктів господарювання. Важливим етапом у цьому контексті стало запровадження електронних систем ведення реєстраційної документації, що сприяло підвищенню прозорості та оперативності процесів, а також дозволило зменшити корупційні ризики.

Інтеграція в міжнародну правову систему сприяла впровадженню до вітчизняного

законодавства таких концепцій, як принцип територіальної нейтральності та універсальність охорони торговельних марок. Це, з одного боку, дозволило посилити захист прав інвесторів і власників знаків, а з іншого – забезпечити належний рівень конкурентоспроможності українських товарів на світовому ринку. Правові реформи, що відбувалися в Україні, значною мірою були зумовлені необхідністю відповідності нормам міжнародного права, зокрема положенням Паризької конвенції та Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС). Адаптація до цих вимог сприяла не лише посиленню захисту прав, але й стимулювала розвиток відповідної нормативно-правової бази, що відповідає сучасним стандартам.

Систематичний аналіз правового механізму охорони торговельних марок в Україні свідчить про поступовий перехід від централізованого державного регулювання до системи, що базується на принципах децентралізації, ефективності та прозорості. Цей перехід супроводжувався переглядом концепцій щодо охорони знаків, зміною підходів до трактування правових норм і посиленням ролі судових інституцій у вирішенні спірних питань. Водночас, існують проблеми, пов'язані з реалізацією норм законодавства на практиці, що вимагає постійного вдосконалення не лише нормативно-правових актів, а й практики їх застосування.

На сучасному етапі охорона торговельних марок в Україні розглядається як ключовий інструмент забезпечення конкурентоспроможності та інноваційного розвитку господарювання. Досвід інших країн, зокрема країн Європейського Союзу, свідчить про необхідність впровадження комплексних реформ, що поєднують адаптацію законодавства до глобальних стандартів із врахуванням специфіки національного правового простору. Ефективність системи захисту прав власників торговельних марок визначається не лише формальними аспектами законодавчої бази, але й якістю організаційної структури, професійною компетентністю кадрів, а також здатністю державних органів оперативно реагувати на зміни в господарській діяльності.

Таким чином, становлення та розвиток правової охорони торговельних марок в Україні є багатограним процесом, що включає як історичні передумови, так і сучасні виклики інтеграції у міжнародне правове середовище. Удосконалення системи охорони знаків для товарів і послуг є безперервним процесом, який вимагає адаптації як законодавства, так і адміністративно-правової практики до стрімко змінних умов глобальної економіки та інноваційного розвитку суспільства.

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що становлення та розвиток правової охорони торговельних марок в Україні є багатограним процесом, який відображає як історичну еволюцію правового регулювання, так і сучасні виклики інтеграції у глобальний правовий простір. Аналіз нормативно-правової бази показав, що вдосконалення законодавства з урахуванням міжнародних стандартів сприяє не лише посиленню захисту інтересів власників торговельних марок, але й стимулює розвиток конкурентоспроможності національної економіки. Водночас, ефективність правового захисту значною мірою залежить від здатності державних органів оперативно реагувати на виклики сучасного ринкового середовища та від впровадження сучасних технологічних рішень у процес реєстрації і адміністрування торговельних марок. Отримані результати дозволяють зробити висновок про необхідність постійного вдосконалення як законодавчої бази, так і практики її застосування з метою забезпечення високої якості правового захисту об'єктів права інтелектуальної власності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білоус-Сергєєва С. О., Михаловська В. С. Теоретичні аспекти правової охорони торгівельної марки в Україні. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки*, 2016. №31 (1), С. 336–339.
2. Голубовська А. Ю. Особливості правової охорони «добре відомих» торгівельних знаків в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2012, № 20. Част. II. Т. 1. С. 171–174.
3. Козерацька О. В. Історичний аспект становлення торговельної марки як об'єкта інтелектуальної власності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*, 2014. №28 (1). С. 132–135.
4. Попова Н. О. Торговельна марка: маловідомі аспекти багатогранного явища. *Форум права*, 2013. №3. С. 486–489.
5. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу Закон України; Програма, Перелік від 18.03.2004 № 1629-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#Text> (дата звернення: 04.04.2024).
6. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15.12.1993 № 3689-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text> (дата звернення: 04.04.2024).
7. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації»: Постанова Верховної Ради України; Рекомендації від 27.06.2007 № 1244-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1244-16#Text> (дата звернення: 04.04.2024).
8. Про Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні: Указ Президента України; Положення від 18.09.1992 № 479 / 92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/479/92#Text> (дата звернення: 04.04.2024).
9. Стефанишин Н. Поняття та зміст правової охорони та правового захисту торговельних марок за законодавством України та законодавством ЄС. *Наука і техніка сьогодні*, 2023. №9 (23). С. 87–101.
10. Ступа Ю. В., Марченко, О. В. Проблеми правової охорони торговельної марки в Україні. *Порівняльно-аналітичне право-електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*, 2015. №4. С. 151–154.